Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Liikenne- ja viestintäministeriö
(annettu lausuntopalvelu.fi:ssä)

5.1.2021

VN/24348/2020-TEM-59

Viite: LVM:n lausuntopyyntö 15.12.2020, VN/24348/2020

Selvitys tietoturvan ja tietosuojan parantamiseksi yhteiskunnan kriittisillä toimialoilla; työryhmän väliraportti

Ehdotukset poliittisiksi linjauksiksi, kommentit:

TEM henkilöstö- ja hallintoyksikkö kiittää liikenne- ja viestintäministeriötä mahdollisuudesta antaa lausunto työryhmän väliraportista. TEM on osallistunut työryhmän työhön.

Työryhmän tehtävänä on ollut kartoittaa yhteiskunnan toiminnan kannalta keskeisten toimialojen tietoturvaa ja tietosuojaa koskevan lainsäädännön muutostarpeita ja tehdä hallitukselle ehdotus niitä koskeviksi poliittisiksi linjauksiksi. Työryhmän työssä tarkasteltavia toimialoja ovat erityisesti terveydenhuolto, finanssiala, energiahuolto, vesihuolto, liikenne ja digitaalinen infrastruktuuri. Nämä toimialat ovat myös huoltovarmuuden painopistealoja. Lisäksi tarkasteltavana olisivat julkisen hallinnon merkittävät kriittiset tietojärjestelmät (pl. turvallisuusviranomaisten verkot ja järjestelmät).

TEM:n vastuiden ydintä ovat kilpailukykyyn, kasvuun ja työllisyyteen sekä mm. huoltovarmuuden kehittämiseen liittyvät kysymykset. TEM vastaa huoltovarmuuden kehittämisestä ja varautumistoimien yhteensovittamisesta. Kukin ministeriö kehittää huoltovarmuutta omalla toimialallaan.

Huoltovarmuus on huolenpitoa ja yhteistyötä yhteiskunnan taloudellisten perustoimintojen ylläpitämiseksi. Huoltovarmuus perustuu talouden luontaisiin rakenteisiin ja kytkeytyy voimakkaasti poliittisiin ja talouselämän muutoksiin kansainvälisessä toimintaympäristössä. Suomi on kehittyneenä digitaalisena tietoyhteiskuntana riippuvainen tietoverkkojen ja -järjestelmien toiminnasta ja erittäin haavoittuvainen niihin kohdistuville häiriöille. Huoltovarmuus sekä tietoturva- ja kyberuhat tulee ottaa huomioon toimintaympäristön muutoksissa, uudistuksissa ja päätöksenteossa. Huoltovarmuustyö perustuu riskien ja uhkien arviointiin. Huoltovarmuuden keinovalikoiman on oltava siksi laaja ja jatkuvasti kehittyvä: jatkuvuudenhallinta, materiaalinen huoltovarmuus, yritysten toimintavalmius, organisatorinen toimintavalmius, kv-sopimukset.

Lähtökohtana huoltovarmuustyössä on pääosin toimijalähtöinen varautuminen (elinkeinoelämän voimavarat). Siksi elinkeinoelämän toimintaedellytykset on turvattava normaalioloissa ja poikkeusoloissa. Sääntelyyn perustuva ja toimijalähtöinen varautuminen sovitetaan yhteen. Normaaliolojen kaupallisen riskienhallinnan ja poikkeusolojen sääntely- ja

säännöstelytoimenpiteiden väliin jää harmaa alue, joka ei kuulu elinkeinonharjoittajan liiketoimintariskiin, mutta joka aiheuttaa valtiovallalle ja viranomaisille velvoitteen turvata väestön toimeentulo ja maan talouselämän kannalta välttämättömät taloudelliset toiminnot. Monilla toimialoilla tapahtuu markkinaehtoista varautumista liiketoiminnan jatkuvuusvaatimusten vuoksi. Mutta kaikilla aloilla ja alueilla markkinoiden tuottama huoltovarmuus ei toimintaympäristön muuttuessa ole yhteiskunnan tarpeisiin nähden riittävää. Tällöin tarvitaan erityisiä viranomaisten huoltovarmuustoimenpiteitä. TEM pitää hyvänä työryhmän toimeksiantoa ja väliraportin havaintoja.

TEM:n toimeksiannosta on osaltaan jo käynnistetty arviointi Huoltovarmuuskeskuksen toiminnasta. Työn on määrä valmistua ensi huhtikuun puolivälissä. Huoltovarmuuden ylläpitäminen edellyttää pohjakseen valtiovallan poliittisen ohjauksen strategisia tasotavoitelinjauksia (huoltovarmuuspolitiikka). Huoltovarmuuden tavoitteista annettu valtioneuvoston päätös 1048/2018 vuodelta 2018 tullaan koronavirustilanteen vuoksi päivittämään vastaamaan entistä paremmin muuttuneen toimintaympäristön haasteita. Samalla on mahdollista päivittää ja arvioida myös tietoturva- ja kyberuhkien vaikutuksia.

Moniviranomaistilanne korostaa yleisjohtajuutta ja tarvetta sovittaa yhteen eri toimijoiden lainsäädäntöön perustuvaa toimintaa. Tehokas häiriötilanteiden hallinta edellyttää joustavaa, oikea-aikaista ja tiivistä yhteistyötä johtamisen, tilannekuvan ja viestinnän välillä. Toimiva yksityisen, kolmannen ja julkisen sektorin kumppanuus on keskeistä varautumisessa ja tilanteenhallinnassa.

Kyberturvallisuuskeskuksen ja Valtorin teknisten asiantuntijoiden on tehtävä tiivistä yhteistyötä tietoturvallisuuden osalta. Kuvattu tapa, jossa sektorikohtaista osaamista syvennetään, on hyvä, mutta on muistettava, että tekniset ratkaisut laitteistojen, tietoliikenteen, varusohjelmistojen osalta on virastojen kohdalta Valtorin vastuulla. Tämä ennalta tehtävä tunnistaminen ja perehdyttäminen auttaa mahdollisessa poikkeamatilanteessa toiminnan käynnistämistä ja vahingon rajaamisessa, koska järjestelmään liittyvät perustiedot ja osaaminen on tiedossa. Varusohjelmistotoimittajien tukikanavien käyttö ja palvelut kunkin järjestelmän kohdalta on usein kansainvälisten toimijoiden tukipalveluiden käsissä, jolloin on syytä muistaa, että pelkällä viranomaistoiminnalla ei voida ylläpitää tietojärjestelmiä.

Uhkien, teknistenaukkojen ja päivittämättömyyksien osalla Kyperturvallisuuskeskus ja Valtori sekä muut palvelukeskukset voivat ottaa aktiivisempaa roolia virastoja kohtaan esim. käyttövolyymien perusteella. Käyttövolyymiltaan isot järjestelmät ovat omalla tavallaan kriittisiä.

Viranomaiskäyttöön tarvitaan myös TL IV -tason perustyökalu eli työasema. Ei riitä, että tietoa voi välittää salattuna vaan se pitäisi voida myös laatia riittävän turvallisin tietovälinein. Tietojen vaihdon, uhkien ja poikkeuksien havainnointikyky pitää olla yhteyskunnallisesti laajaa koskettaen eri toimijat esim. virastot ja yritykset. Virasto tai palvelukeskus on hankkinut käyttöönsä laitteistot, ohjelmistot sekä käyttöpalvelut jolloin yhteistyö elinkeinoelämän kanssa väistämätöntä.

Määräajat ja toimenpide-ehdotukset edellyttävät resursseja ja sovittuja työnjakoja. Investoinnit pitää pystyä kohdistamaan oikeisiin kohteisiin ja toimijoihin.

Usein tietojärjestelmät ja palvelut muodostuvat kokonaisuuksissa, joissa kirjautuminen, tiedonvälityksen rajapinnat, asiakkaan ja virkamiehen rooli järjestelmän tietojen syöttämisessä ja palvelukokonaisuuden muodostamisessa vaatii, että kokonaisuuden kunkin osan pitää olla toiminnassa ja saavutettavissa. Kansalaisen velvollisuuksiin kuulu esim. erilaisten määräpäivien noudattaminen jolloin poikkeamatilanteessa pitää olla valmius myös vapauttaa kansalaisia määräaikavelvoitteista.

Esimerkki ja toimiva malli, jota kopioimalla voidaan parantaa tietoturvallisuutta voisi olla harkittava. Pelkät ohjeet, määräykset ja hieman hajallaan olevat suositukset eivät konkretisoi tekemistä riittävästi vaan lisäksi pitää olla valvontaa, joka keskittyy teknologiaan eikä niinkään järjestelmästä laadittuihin dokumentteihin.

Kohdan 22. osalta ”Valtorin on vuoden 2021 loppuun mennessä varmistettava, että tietosuojaa koskevat vaikutusarvioinnit on yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisesti tehty siltä osin, kun käsittely todennäköisesti aiheuttaa korkean riskin ihmisten oikeuksille ja vapauksille.” Valtori voinee varmistaa tämän siltä osin, kun he ovat rekisterinpitäjä. Vaikutustenarvioinnin tekeminen kuulunee rekisterinpitäjälle, jolloin rekisterin pitäjän ja Valtorin on tehtävä yhteistyötä ja on sovittava malli sekä työkalu millä vaikutustenarviointi tehdään.

Väliraportin muut osat, kommentit:

-

Jaakko Jokela
TEM, henkilöstö- ja hallintoyksikkö